

Purpose. Study the discussion process of the organizational model of Polish national historiography, which was developed on the pages of «Kwartalnik Historyczny». And also to find out how the scientific community of Poland united around the Lviv «Historical Society» and its edition. To find out how the edition became the most authoritative tribune for the exchange of views on a wide range of acute issues of the formation of Polish historical science.

The methodology of the research is based on the principles of historicism, systemicity, science, verification, author's objectivity, moderate narrative constructivism, as well as the use of general scientific (analysis, synthesis, generalization) and special-historical (historical-genetic, historical-typological, historical-systemic) methods.

Results. The presence of a reputable journal, recognized by the scientific community, that serving as a forum for the communication of Polish historians, largely determined the success of overcoming these problems. The analysis of the materials presented on the pages of the journal «Kwartalnik Historyczny» allowed to look at a kind of laboratory of the creation of national historical science in an independent state. On the pages of the journal Kwartalnik Historyczny, all the components of the progress of Polish historical science were carefully tracked, innovative historical research was published, the actual problems of science were discussed and traditional informational-critical activity was carried out.

It was established that the reorganization processes in the historical science of Poland had their own logic of development related both to internal problems (personnel support) and to the external social and political processes that took place in the state (prolonged war, financial problems). Studied discussions on the establishment of a national organization of historians and choice of location of the main manor. It was clarified that with the creation of the national organizational network of historical science, Polish scientists faced the problem of its integration into European scientific structures, the discussion of which is also reflected in the pages of the periodical.

Originality. The study of this problem has made it possible to establish how, despite the active centralization tendencies in the newly created Polish state, Lviv remained the main focus of historians, not Warsaw.

Conclusion. The openness, universality and popularity of the periodical have made it a podium and an active participant in the discussion of a wide range of problems of institutionalization and professionalization of Polish Klio. The study of these processes has practical significance as an example of the creation of a model of effective organization of national historiography, which began to be structured in aggressive conditions of the war and demonstrated a positive dynamics of development.

Key words: Institutional Development, Historical Science, Scientific Press, Polish Historical Society, Lviv, Interwar Twenties.

УДК 94(477-22)“1917/1921” (045)
DOI: 10.31651/2413-8142-2019-21-101-108

Ю. Г. Пасічна

кандидат історичних наук, фахівець I категорії відділу аспірантури Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Є. М. Кирилюк

доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

А. І. Берестовий

кандидат історичних наук, викладач суспільних дисциплін Черкаського художньо-технічного коледжу

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА АКТИВНІСТЬ СЕЛЯНСТВА В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917 – 1921 РР.: ВИСТУПИ, ПОВСТАНСТВО ЧИ БАНДИТИЗМ?*

У статті проаналізовано особливості суспільно-політичної активності селянства під час Української революції 1917 – 1921 рр. Виокремлено її характер, особливості тощо. Показано, що на різних етапах Української революції реакція та дії селянства були різними. Відповідно до змін суспільно-політичної активності селянства в історіографії дії отримали не лише оцінку, але й певну термінологію: «бунт», «виступи», «повстання», «бандитизм».

Ключові слова: аграрна політика, аграрне питання, Українська революція, повстання, бунти, виступи, бандитизм.

Постановка проблеми. Українська революція 1917 – 1921 рр. носила виразний селянський характер. Її активним суб'єктом було селянство. Водночас це не заперечує того, що вона була національно-демократичною. Зважаючи на роль селянства в революційних процесах України в 1917 – 1921 рр., виникає наукова необхідність у тому, щоб з'ясувати поняттєво-категоріальне забезпечення, яким послуговуються на позначення селянської активності в зазначений період. Точність і влучність застосування понять і категорій є не лише ознакою фаховості дослідника, а й запорукою адекватного відображення історичного минулого, його кваліфікаційної інтерпретації, обґрунтованості теоретичних узагальнень і суджень. Керуючись цим, обрана нами для висвітлення тема має науково-практичне і суспільно-політичне значення. Цим і зумовлено її актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Порушена нами тема вже має історіографічну традицію висвітлення. Питання співзвучні з обраною нами для вивчення темою, стали предметом дослідження науковців. Зокрема, до їх вивчення зверталися П. Захарченко [1], Н. Земзюліна [2], Л. Новікова [3], С. Дровозюк [4], В. Лозовий [5],

* Статтю написано згідно з держбюджетною темою «Українська революція (1917 – 1921 рр.): селянський фактор» (номер державної реєстрації 0118U003864)

В. Щербатюк [6–8] та інші. Однак не всі вони висвітлені повно.

Автори статті ставлять за мету, опираючись на сучасні дослідження суспільно-політичної активності селянства під час Української революції та на новітні оцінки історичних дій селянства, вивчити усталену термінологію, дослідити відповідність її застосування на позначення тих подій, що мали місце в історії. Насамперед йдеться про селянські «виступи», «бунти», «повстання», бандитизм.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці XIX – на початку XX ст. аграрне питання в Російській імперії з соціально-економічного трансформувалося у суспільно-політичну проблему. Соціокультурних трансформацій зазнало й селянство. Його індивідуальна свідомість змінилася на дієву, а саме селянство стало активним суб'єктом історії. Ці причини і зумовили в 1902 р. початок селянської революції в Російській імперії, епіцентром якої стала Наддніпрянська Україна.

Революційні події 1917 р. у Петрограді, падіння імперії Романових, Українська революція 1917 – 1921 рр. здетонували селянську суспільно-політичну активність, що впродовж 1907 – 1917 рр. під впливом реформаторських урядових заходів дещо згасла.

У новітній українській історичній науці в обігу на позначення суспільно-політичної активності селянства періоду Української революції 1917 – 1921 рр. перебувають такі поняття, як «бунт», «виступ», «повстання», «бандитизм».

На думку С. Корновенка, формою вияву селянської революції став селянський бунт [9]. Звертаючись до метафізичного переосмислення поняття «бунт», С. Корновенко показує різницю між бунтом та виступом, доводить складність поняття «бунт» та доречність його вжитку на позначення суспільно-політичної активності селянства під час подій 1917 – 1921 рр. Водночас науковці на позначення суспільно-політичної активності селянства вживають і такі поняття, як «виступ», «повстання», «бандитизм».

Академічний словник української мови тлумачить поняття «бунт» як «стихийне повстання, заколот» [10]; «повстання – масовий збройний виступ»; «виступ – дія спрямована проти когось, чого-небудь»; «бандитизм – злочинна діяльність озброєних банд, що чинять грабежі, розбої, вбивства» [10].

Юридична енциклопедія пропонує таке визначення поняття «бунту»: «Стихийна, позаправова реакція певних груп населення на негативні ситуації, спровоковані діями представників панівної еліти, державних органів» [11]. Тоді як визначення «бандитизму» – «злочин, що полягає в організації збройних банд з метою нападу на установи, організації чи підприємства або на окремих осіб, а так само в участі в цих бандах і здійснюваних ними нападах» [11].

Як справедливо зазначає В. Верстюк [12], досліджуючи сутність поняття «повстанський рух», на жаль, радянська історіографія не залишила у спадок значення сутності поняття «повстанський рух», як загалом і значення понять «бунт» чи «виступ». Тому сучасні українські дослідники, послуговуючись термінами «бунт», «повстання», «виступ», «бандитизм», часто не замислюються про правильність вживання термінології. Часто зазначені вище терміни, окрім «поняття «бандитизм», вживаються як синоніми.

Досліджуючи аграрне становище селянства, починаючи від 1917 р., та акцентуючи увагу на селянській активності у прагненні його вирішити науковці солідарні у використанні терміну «виступи». Дискусійними є аспекти дослідження причин, характеру, особливостей, наслідків, масштабів селянських виступів, вимог селянства тощо. І. Куташов [13], О. Герасименко [14] вживають термін «селянський рух». Із цього можна зробити висновок, що дослідники дотримуються позиції тягlostі та неперервності селянських виступів у 1917 р. Загалом дослідники у своїх працях, звертаючись до вивчення суспільно-політичної активності селянства на початку–середині 1917 р., застосовують термін селянські «виступи», а, досліджуючи селянські виступи з середини 1917 р., до наукового вжитку вводять термін «селянський рух» [15]. У спільному дослідженні С. Корновенко та О. Герасименко [16], вивчаючи суспільно-політичну активність селянства в 1900–1917 рр., послуговуються терміном «селянський бунт».

Численні звернення поміщиків до Тимчасового уряду про прийняття необхідних заходів, спрямованих на ліквідацію суспільно-політичної активності, не залишилися поза увагою влади. Якщо навесні 1917 р. уряд виступав із зверненнями до селянства про мирне вирішення ситуації, докладав свої зусилля на прийняття необхідних підготовчих законопроектів для вирішення аграрного питання Установчими зборами, то вже на кінець літа – початок осені 1917 р. остаточно зрозумів необхідність радикальніших дій. Каральні війська, направлені на зупинку виступів селянства, дісталися до селян ще навесні 1917 р. І якщо тоді уряд сумнівався у правильності свого рішення та піклувався про завершення цієї операції, то восени 1917 р. такі заходи, як власне і виступи селянства, були рішучими й радикальними.

На захист великих землевласників виступив генерал Л. Корнілов. Перші каральні загопи були направлені до Подільської губернії вже 17 квітня 1917 р. На кінець літа 1917 р. державою прокотилася хвиля затримань та судових засідань [13]. Протягом липня – серпня 1917 р. генерал Л. Корнілов здійснив кілька спроб боротьби із селянськими виступами та погромами [17; 18]. 8 липня 1917 р. він видав наказ, який поширював свою дію на територію фронту, де під погрозою ув'язнення забороняв перешкоджати поміщикам у зібранні урожаю сільськогосподарськими машинами, відбирати інвентар, вимагати зниження орендної платні, захоплювати посіви, відбирати насіння, шкодити лісам та іншим культурним надбанням, перешкоджати підготовці полів до зими тощо. За виконанням наказу повинні були стежити губернські та повітові комісари, а місцеві суди розглядати порушення. Поміщики відчували з боку Л. Корнілова захист і почали надсилати телеграми зі скаргами та проханнями. Реакцією на це стало видання генералом нового наказу від 13 липня 1917 р. (№777). Відповідно до нього, застосовувалися суворіші покарання до порушників, передбачалося введення каральних військ та засудження винних. 31 липня 1917 р. наказом № 737 генерал Л. Корнілов поширив дію закону від 8 липня 1917 р. на всю територію театру військових дій. Пояснював він це тим, що аграрне питання не може бути вирішене шляхом селянських виступів та погромів. Наголошувалося на

неможливості вирішення аграрної проблеми шляхом насильницького захоплення земель. Заборонялося перешкоджання живим сільськогосподарськими машинами, відбирати сільськогосподарський реманент, захоплення посівів, сіна, перешкоджання підготовки полів до озимих засівань тощо. Порушників чекали 6 місяців тюрми, виправні роботи до 3 місяців та штрафи у розмірі до 300 крб. [19].

Найбільшого розмаху суспільно-політична активність селянства набула восени 1917 р. у Київській, Волинській і Подільській губерніях. За підрахунками І. Куташова, у вересні – жовтні відбулося 849 селянських виступів [13]. За дослідженнями Ю. Котляра ця цифра дещо менша: протягом липня – жовтня 1917 р. кількість аграрних виступів сягала 572 [20].

8 вересня 1917 р. було видано наказ Верховного головнокомандувача О. Керенського «Про заходи придушення селянського руху». Будь-яке вирішення аграрного питання шляхом виступів чи захоплення оголошувалося недопустимим [21]. О. Керенський закликав усіх землевласників приступити до збору врожаю. Подавався список незаконних дій, подібний до того, що оголошував Л. Корнілов. Порушників чекали суворі покарання [22]. У преамбулі йшлося про постійні селянські виступи та незаконне вирішення сільськогосподарських проблем. Тому наказ зобов'язував усіх землевласників провести роботи зі збору врожаю. Заборонялося насильницьке захоплення посівів, культурних насаджень та сіна, захоплювати сільськогосподарський реманент, перешкоджали збору урожаю сільськогосподарськими машинами, заважати роботі військовополонених на полях, перешкоджати підготовці полів до зимової оранки, землевласникам виплачувати найманим робітникам не грішми, а натурою тощо. Порушників чекали покарання, прописані в наказі Л. Корнілова від 31 липня 1917 р.

Обидва документи (наказ від 8 вересня 1917 р. О. Керенського, закон Л. Корнілова від 31 липня 1917 р.) були спрямовані на швидке придушення селянських виступів по всій території держави. Репресивний характер наказів Л. Корнілова та О. Керенського свідчить про звернення влади до кардинальних методів стабілізації ситуації. Селяни розчарувалися в аграрній політиці Тимчасового уряду, а законопроекти міністрів та Міністерства землеробства, постанови Головного земельного комітету були для них незрозумілими.

Таким чином, своїми виступами, що трансформувалися протягом 1917 р. від локальних і стихійних до радикальних і масових, селянство зайвло про себе як про активного учасника революційних подій. Тому, на нашу думку, використання терміну «селянський виступ» або «селянський бунт» в 1917 р. є цілком обґрунтованим.

Активність селянства протягом 1918–1919 рр. в українській історіографії визначають як повстанство. Причини виникнення повстанського руху були цілком закономірними. По-перше, часта зміна політичних режимів, по-друге, суспільно-політична ситуація, яка склалася в умовах війни: демобілізація, дезертирство, доступ чоловічого населення в умовах війни до зброї тощо.

Зі зміною Центральної Рада Гетьманом Скоропадським, а згодом – приходом до влади Директорії, селянські виступи не припинилися. Однак

вони почали набувати організованого характеру. У 1918 р. селяни вже мали досвід війни. Вчорашні мобілізовані солдати організовували навколо себе повстанські загони, лави яких поповнювалися кожен день вихідцями з села [23]. У більшості випадків до таких загонів вступала сільська біднота [24].

Якщо протягом 1917 р. селянство виступало лише за вирішення аграрного питання, то в 1918 р. вимоги селян набули й політичного забарвлення. Селянство протестувало проти політичного режиму [25; 26]. Одним із наймасовіших повстань проти німецько-австро-угорського війська й П. Скоропадського вважається Звенигородське збройне повстання [27].

Новітніми на природу повстанського руху можна вважати погляди Ю. Митрофаненка. Він вважає, що саме повстанський рух дав початок отаманщині [28]. Представники Директорії підтримували отаманські формування. Активну участь селянства в повстаннях Директорії УНР О. Михайлюк пояснює популярними гаслами Директорії. Наприклад, обіцянки наділення селянства землею та реманентом тощо [29]. Директорія не змогла проконтролювати владу на місцях, тому вже з початку 1919 р. отамани часто переходили на бік радянської влади. О. Митрофаненко вважає, що з того часу термін «отаманщина» втратив своє первозданне значення і його почали вживати «для позначення проявів непокорності владі з боку повстанських отаманів та деяких кадрових офіцерів» [28]. Повстанський рух отаманів почав зростати і вже до весни 1919 р. відбулося розмежування отаманщини та повстанського руху. В. Щербаков суспільно-політичну активність селянства впродовж 1917–1921 рр. детермінує як «селянсько-повстанський рух» [31], звертаючи увагу більше на особливості суспільно-політичної активності селянства у різні роки Української революції, особливості, гасла тощо [31].

До кінця 1920 р. повстанський рух охопив всю територію України. Протягом 1918–1920 рр. він характеризувався різноманітністю форм: від пасивних (критика влади, ухилення від мобілізації) до активних (погроми, виступи, збройна боротьба) [32]. Із приходом радянської влади повстанський рух зріс. Стихійність повстанських загонів змінилася їхньою маневреністю та організованістю. Перші дії радянської влади на стабілізацію протестних настроїв селянства були агітаційно-пропагандистськими: листівки, гезети, плакати, брошури закликали до умиротворення населення [33]. Зустрічалися поодинокі випадки придушення селянських повстань [29].

На початку 1919 р. ще не можна говорити про чітку ідеологію й мету повстанського руху, тоді як у 1920 р. повстанці виступають під гаслами соціальної справедливості проти більшовицької влади, за встановлення самостійності України від іноземних окупантів [33]. Наприклад, Н. Махно намагався не лише втілити в життя свої політичні та аграрні вимоги, але й декларував їх у резолюціях з'їздів [34]. Спад повстанського руху науковці пояснюють переходом до НЕПу.

Сучасна українська історіографія в дослідженні суспільно-політичної активності селянства періоду 1917 – 1920-х років послуговується термінами «виступ», «бунт», «повстання» тощо, тоді як у радянській історіографії й архівних документах, що датуються початком 1919 р. – 1922 р. зустрічаємо такий термін як «бандитизм». Часто терміни

«повстання» й «бандитизм» вживаються як синоніми. Загалом українські дослідники не часто звертаються до терміну «бандитизм» під час вивчення різних аспектів Української революції.

Ю. Когляр у дослідженні повстанського руху селян в 1920-х рр. влучно зазначає, що з приходом більшовиків до влади селянсько-повстанський рух розгорнувся не проти поміщиків, а проти влади [35]. Саме поняття «бандитизм» як оцінку дій селянства до обігу ввів В. Ленін 8 березня 1921 р. на X з'їзді РКП(б). На з'їзді він заявив, що складна ситуація, в якій опинилися селяни, посилюється політичними протиріччями й породжує «бандитизм», тому партія повинна «поставити крапку» в цій ситуації [36].

У сучасному правовому полі стаття 257 КП України визначає «бандитизм» як «організацію озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі» [37].

9 лютого 1921 р. воєначальник С. Каменів повідомляв Л. Троцькому про бандитизм трьох видів: «1) Організоване повстанство, де повстанці користуються активною підтримкою місцевого населення і можуть повернути на свій бік тисячі бійців, якщо дозволить ситуація. 2) Велика чисельність малих та великих банд по всій країні, які зв'язані з місцевим населенням, але не користуються його активною підтримкою. 3) Кримінальний бандитизм в повному розумінні цього слова, придушення якого рішуче підтримується самими селянами» [35, 187].

Суспільно-політична активність селянства проти радянської влади мала одну вагому відмінність від виступів, повстань 1917–1919 рр.: організованість. Створювалися навіть партизанські загони селян, до яких часто долучалися й робітники. Отамани утворювали селянські республіки та направляли свої сили на розправу з радянськими працівниками, активістами, членами сільських рад тощо [38, 53], тоді як радянська влада боролася з ліквідацією бандитизму. В. Верстюк у дослідженні «махновщини», визначає дії селян під проводом Н. Махна проти влади як «селянський повстанський рух проти «білих» режимів і ліворадикального «воєнно-комуністичного» експерименту» [39].

У державному законодавстві термін «бандитизм» вперше був запроваджений 20 липня 1918 р. декретом РНК РРФСР «Про суд», згодом – 17 лютого 1919 р. постановою ВЦВК РРФСР «Про Всеросійську Надзвичайну Комісію», Декретом ВЦВК РРФСР від 20 липня 1919 р. «Про вилучення з загальної підсудності в місцевостях, оголошених на воєнному стані», постановою «Про боротьбу з бандитизмом» від 1 лютого 1921 р., «Короткою інструкцією з боротьби з бандитизмом і кулацьким повстаннями» від 20 квітня 1920 р., постановою «Про надання надзвичайних прав сесії по боротьбі за бандитизмом» від 7 лютого 1922 р. тощо [40]. Якщо у перших законодавчих актах і постановах, наприклад декреті ВЦВК РРФСР від 20 липня 1919 р. «бандитизм» визначається як «участь у зграї, що склалася для вбивств, розбою і грабежів, пособництва і приховування такої зграї» [40, 106], то вже постановою РНК від 19 лютого 1920 р. «Про міри боротьби з бандитизмом» «бандитизм» визначається як «збройний розбій, грабіжницький напад, наліт» [41,

166]. Оперуючи положеннями цієї постанови, радянська влада розірвала всі домовленості з повстанськими отаманами. Уряд оголосив їх дії бандитськими та почав відкриті дії, направлені на ліквідацію повстанських загонів. «Коротка інструкція з боротьби з бандитизмом і кулацьким повстаннями» від 20 квітня 1920 р. зобов'язувала роззброїти все населення. Це завдання покладалося на Особливий відділ ВУНК [40, 107]. Таким чином, якщо в 1918 – 1919 рр. селянські повстання не визначалися як «бандитизм», то вже в 1920 р. радянським урядом було прийнято постанови та направлено спеціальні загони для боротьби з повстанським рухом, який сприймався владою як «бандитизм».

16 березня 1919 р. Ф. Дзержинський був призначений головою ВНК і наркомом внутрішніх справ РСФРР [42, 22]. Завдання, яке покладалося на Ф. Дзержинського – придушення повстанського руху. На початку 1919 р. проти селянських повстань було спрямовано 21 тис. червоноармійців [42, 22].

Більшовики успішно справилися з завданням ліквідації бандитизму. Створене 6 лютого 1922 р. Державне політичне управління 27 квітня 1922 р. отримало право негайної розправи з «бандитськими елементами», а 28 вересня 1922 р. – право розстрілів та репресій [42, 23].

На рубежі 1922–1923 рр. можна вже говорити про ліквідацію бандитизму. Лише в окремих місцевостях залишилися невеликі селянські загони, які намагалися вести боротьбу з радянською владою, однак безуспішно. У березні 1923 р. Ф. Дзержинський навіть зазначав про доречність ліквідації відділу по боротьбі із бандитизмом [32]. Хоча урядом ще був прийнятий ряд законопроектів стосовно ліквідації бандитизму. Інститут боротьби з бандитизмом не було піддано ліквідації. У жовтні 1922 р. було створено посади «ответчиков», завдання яких полягало в повідомленні влади про будь-які антирадянські дії чи вислови селянства [43].

В усіх перелічених постановах та законопроектах, що були направлені на ліквідацію бандитизму, дослідники виділяють «політичний» та «кримінальний» бандитизм. Суспільно-політичну активність селянства, яку влада визначала як «бандитизм» або «куркульська контрреволюція», у сучасній історіографії науковці одноголосно називають «повстанським рухом», а вчені, наприклад О. Чуваков, П. Максимов, Х. Кульгавець, класифікують як «політичний бандитизм».

До розкриття сутності терміну «політичний бандитизм» звертався В. Ченцов. У його розумінні «політичний бандитизм» – це сукупність виступів, заворушень, змов, заколотів, збройної боротьби й підпільної діяльності різних за ідеологічною спрямованістю політичних сил» [44].

Схожі погляди на розуміння сутності терміну «політичний бандитизм» знаходимо в О. Вільховика. О. Вільховик визначає суспільно-політичну активність селянства на початку 1920-х рр. як повстанство, яке отримало офіційну назву влади – «бандитизм» [45]. У розкритті сутності поняття «політичний бандитизм» О. Вільховик зазначає, що сам термін не можна вважати науковим, оскільки він має ідеологічне підґрунтя. Для більшовиків під «політичним бандитизмом» розумілася «сукупність виступів, заворушень, змов і заколотів, збройної боротьби і

підпільної діяльності незалежно від свого політичного походження і спрямування, соціальної бази і місця перебування (за кордоном чи в середині країни) сил, які поєднувалися лише спільністю своїх антибільшовицьких і антирадянських гасел» [45]. Тому О. Вільховик визначає «політичний бандитизм» як «складне явище», яке «характеризує українське селянство» [45].

О. Михайлюк, опираючися на дослідження Е. Гобсбаума, використовує поняття «соціальний бандитизм» [29]. За Е. Гобсбаумом, «соціальний бандитизм є одним із найбільш універсальних соціальних феноменів, відомих історії, і одним із найбільш однорідних» [29]. О. Михайлюк визначає «соціальний бандитизм» як мікс політичного та кримінального бандитизму з боку селянства [29]. Під час критичного переосмислення поглядів Е. Гобсбаума, О. Компанієць наводить аргументовані твердження щодо недоречного вживання терміну «соціальний бандитизм» для визначення суспільно-політичної активності селянства в 1920-х рр. О. Компанієць зазначає, що у розумінні Е. Гобсбаума «соціальний бандитизм» – «форма селянської самопомоги» [46, 90], а «соціальні бандити» – це до-політичні особи, котрі ще не знайшли, або лише починають шукати специфічну мову, за допомогою якої можна виразити оточуючим свої погляди на світ» [46, 90].

Селянсько-повстанські виступи 1920-х рр. проходили під гаслами: «Геть більшовиків», «За самостійну Україну» [47]. Від дій селянства впродовж першої половини 1921 р. постраждало близько 1,5 тис осіб – прихильників радянської влади. Зокрема, 686 червоноармійців, 9 командирів, понад 100 радянських службовців, 56 продпрацівників, 108 міліціонерів, 78 членів виконкомів рад тощо [43]. Достовірних даних стосовно втрат чи постраждалих з боку повстанців немає, однак, наприклад, відомо, що в 1921 р. було ліквідовано 52 повстанські загони та об'єднання. Повстанські загони були різноманітними як за своєю соціальною структурою, так і за чисельністю. Наприклад, на рубежі 1920 – 1921 рр. великі повстанські загони нараховували понад 100 тис. осіб. [43].

За підрахунками Р. Подкура, втрати повстанців протягом 1921 р склали 3785 вбитих, 745 поранених, 1475 полонених [47]. За даними, що подає Р. Подкур, протягом 1921 р. було зареєстровано 1376 збройних нападів на населені пункти, 259 – на радянські органи влади, 343 – на продовольчі та промислові установи і підприємства [47].

За даними О. Ганжі, протягом 1921 р. було вбито близько 4 тис мирних жителів, 645 поранено і здійснено 145 нападів на продовольчі органи [48]. Дослідник оперує цими даними для підтвердження жорстоких дій повстанців.

В. Троцький, досліджуючи бандитизм на території Криму в 1920 – 1926 рр., зазначає, що склад банд був різний за своєю соціальною структурою і представники від селянства там також були. Науковець чітко не визначає вимоги банд, однак зазначає, що у свої нападах бандити часто тероризують місцеве населення, зокрема і селянство, а у своїх нападах займаються грабежем та розбоєм [49]. Загалом же селянство долучалося до боротьби з бандитизмом як таким. Наприклад, селянство Харківщини активно

допомагало урядовим загонам міліції ліквідувати локальні банди, що чинили напади, грабежі та вбивства сільського населення з метою особистої вигоди.

На початку 1922 р. вчені класифікують таку форму бандитизму, як «голодний бандитизм», що можна вважати природною реакцією населення на голод 1921–1923 рр., а також «червоний бандитизм» як реакцію на заходи, пов'язані із впровадженням нової економічної політики.

Висновки. Активним учасником Української революції 1917 – 1921 рр. було селянство. Це цілком закономірно, оскільки аграрний складник був одним із визначальних. Зміни суспільно-політичної активності селянства впродовж Української революції були зумовлені не лише аграрними проблемами, але й політичними. Тогочасна влада по-своєму трактувала таку активність селян. Невирішеність аграрного питання стало каталізатором до селянських виступів на початку 1917 р., які в майбутньому набули масового, радикального та організованого характеру. Рух повстанських загонів в 1918 – 1919 рр. характеризувався масовістю, рухливістю, здатністю до швидких трансформацій їхнього складу, частою зміною командування. Суспільно-політична активність селянства на рубежі 1920 – 1921 рр. отримала офіційне державне тлумачення, розуміння якого потребує нових підходів у сучасній історіографії – бандитизму.

Вважаємо, що протягом Української революції селянство виступало активним учасником суспільно-політичного життя держави в боротьбі за аграрні зміни. Якщо на початку 1917 р. уряд не ставив перед собою завдання вирішити аграрні проблеми села, то після заявлення селянства про себе як повноправного члена суспільного життя, влада звернулася до різних форм та методів не лише вирішення аграрних проблем, але й приборкання селянського спротиву. До аграрних вимог селянства вже в 1918 р. додаються політичні. Підтвердження видозміни суспільно-політичної активності селянства є його гасла: від «Землі і волі» в 1917 р. до «самостійності держави» на початку 1920 р. В історіографії чітко закріпилася термінологія на позначення таких дій селянства: від «виступів» та «бунтів» в 1917 р. та «повстань» в 1918 – 1919 р. до «бандитизму» в 1920 – 1921 рр. Останній термін укорінився також завдяки закріпленню його в законодавчих актах на офіційному рівні радянською владою. Загалом його вживання є найдискусійнішим. Селянство на всіх етапах Української революції прагнуло вирішити аграрні проблеми і оскільки воно було активним учасником політичного життя держави, то зміна гасел чи дій під впливом зміни політичної влади є цілком зрозумілою. Бандитизм мав місце у цей час, оскільки держава перебувала у стані війни й доступ до зброї мала значна частина населення, а частина демобілізованих солдат була вихідцями з села. Однак, як би селянство не прагнуло модернізаційних змін, за своєю природою воно було традиційним і в фокусі уваги та потреб селянства була земля та аграрні питання.

Досліджуючи архівні матеріали, важко виокремити бандитизм «як такий» від суспільно-політичної активності селянства у боротьбі за вирішення аграрних проблем, оскільки такі інформаційні документи склалися владою. Ставлення селянства до проявів бандитизму, від якого

часто страждали і селяни можна виокремити як предмет майбутніх досліджень.

За результатами проведеного дослідження пропонуємо такі критерії для визначення суспільно-політичної активності селянства в період Української революції 1917 – 1921 рр.: організованість; інтенсивність перебігу; чисельність учасників; раціональність/ірраціональність дій учасників; активність дій; спрямованість на розв'язування проблеми.

Список використаної літератури та джерел:

1. Захарченко П. Селянсько-повстанський рух за доби Української Держави (квітень–грудень 1918 року): Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / П. Захарченко; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1997. – 176 с.
2. Земзюліна Н. Селянське питання в Україні 1917–1918 рр. (Історіографічні проблеми): Дис... канд. іст. наук: 07.00.06 / Н. Земзюліна; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1998. – 208 с.
3. Новікова Л. Політичні методи боротьби уряду Української держави з повстанським рухом / Л. Новікова / Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. – 2006. – Вип. 87–88. – С. 39–43
4. Дровозюк С. Селянський самосуд 1917 – 1930-х років як соціальнопсихологічний феномен (історіографічні нотатки) / С. Дровозюк // Проблеми історії України: факти судження, пошуки. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2003. – Вип. 10. – С. 284–293.
5. Лозовий В. Аграрна революція в Наддніпрянській Україні: ставлення селянства до влади в добу Центральної Ради (березень 1917р. – квітень 1918 р.): монографія / В. Лозовий. – Кам'янець-Подільський: ПП «Мошак М.І.», 2008. – 480 с.
6. Щербатюк В. Від соціальних протестів до вільнокозацького руху та масових повстань: боротьба селян України в 1917 – 1919 роках (сучасна вітчизняна історіографія проблеми) / В. Щербатюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2010. – Вип. 103. – С. 52–56.
7. Щербатюк В. Селянський повстанський рух в роки Української революції 1917 – 1921 років за матеріалами архівів України / В. Щербатюк // Голодомор 1932 – 1933 років: передумови, причини, наслідки (Пам'яті жертв голодоморів 1921 – 1922, 1932 – 1933, 1946 – 1947 рр. в Україні присвячується). Наукові читання. – К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2009. – С. 3–7.
8. Щербатюк В. Становлення Вільного козацтва в контексті зростання національної свідомості українських селян (літо 1917 р. – весна 1918 р.): сучасна історіографія проблеми / В. Щербатюк // Вісник Черкаського університету. Серія Історичні науки. – Черкаси, 2010. – Вип. 182. – С. 45–54.
9. Корновенко С. Суб'єктний складник аграрного питання як одна з передумов Української революції 1917–1921 рр. / С. Корновенко // Український історичний журнал. 2017. – № 4. – С. 83–95.
10. Словник української мови: в 11 т. – К.: Наукова думка, 1970–1980.
11. Юридична енциклопедія: в 6 т. / ред: Ю. С. Шемшученко [та ін.]. – К.: «Укр. енцикл.», 1998.
12. Верстюк В. Повстанський рух – прикметна риса Української революції / Війна з державою чи за державу? – Х.: Глобус, 2017. – 399 с.
13. Куташов І. Селянський рух в Україні (березень 1917 р. - квітень 1918 р.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / І. Куташов; Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2002. – 236 с.
14. Герасименко О. Селянський рух на Лівобережній Україні (1900 – лютий 1917 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / О. Герасименко. – Чернігів, 2007. – 285 с.
15. Миронець Н. Селянські повстання на Поділлі у вересні – жовтні 1917 р. / Н. Миронець // Український історичний журнал. – 1965. – № 2. – С. 72–78.
16. Герасименко О. Селянин-бунтар. Селянська революція в Україні 1902 – 1917 рр. / Герасименко О., Корновенко С. – Черкаси: Чабаненко Ю.А., 2017. – 204 с.
17. Егоров А. Кадеты и выступление генерала Л. Г. Корнилова: дискуссионные проблемы историографии / А. Егоров // Вопросы истории. – 2005. – № 8. – С. 58.
18. Цветков В. Лавр Георгиевич Корнилов / В. Цветков // Вопросы истории. – 2006. – № 1.
19. Хитрина Н. Аграрная политика Временного правительства в 1917 г. / Н. Хитрина. – Н. Новгород: Нижегородский гуманитарный центр, 2003. – С. 260.
20. Котляр Ю. Регіональні аспекти повстанського руху селян 20-х рр. XX ст. // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – 2005. – 13. – С. 183–201.
21. ДАРФ, ф. 1797, оп. 1, д. 10.
22. Октябрьская революция: Мемуары: Керенский, Милюков, Краснов, Деникин, Станкевич, Соколов и др. / сост. С. А. Алексеев; примеч. А. И. Усагина. – М.; Л.: Гос. изд-во., 1926. – 432 с.
23. Попов І. Повстанський рух селян на Чернігівщині за доби Директорії (грудень 1918 – січень 1919 рр.) / І. Попов // Сіверянський літопис. – 2010. – № 1–2.
24. Верстюк В. Проблеми вивчення революційних аграрних перетворень на Україні / В. Верстюк // Український історичний журнал. – 1983. – № 10. – С. 136–145.
25. Антонішин А. Селянсько-повстанський рух на Поділлі (квітень – листопад 1918 року / А. Антонішин // Історія. – 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-5233.html>
26. Еткіна І. Селянські повстання в Чернігівській губернії у 1918 р.: причини та спрямованість / І. Еткіна // Сіверянський літопис. – 2018. – № 1–2. – С. 363–368.
27. Щербатюк В. Звенигородське збройне повстання / В. Щербатюк // Воєнна історія. – 2002. – № 2. – С. 43–53.
28. Митрофаненко Ю. Отаманищина як суспільний феномен української революції періоду Директорії 1918-1919 років: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Ю. Митрофаненко. – Дніпропетровськ, 2011. – 229 с.
29. Михайлюк О. Селянське постанство і «соціальний бандітизм» (1917 – початок 1920-х рр.) / О. Михайлюк // Гілея. – 2011. – Вип. 44 (2).
30. Щербатюк В. Сучасна вітчизняна історіографія селянського повстанського руху за Центральної ради та Гетьманату: регіональний аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/idp/vystup_shcherbatiuk_sumu_18092018.pdf
31. Щербатюк В. Наростання протесту селян України гетьманській і більшовицькій владі 1918 – 1919 рр.: сучасна українська історіографія проблеми / В. Щербатюк // Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки». – 2010. – Вип. 192. – Ч. 1. – С. 65–71.
32. Резніков В. Селянський повстанський рух на Слобожанщині (1918 – 1923 рр.): дис. ... докт. іст. наук: 07.00.01 / В. Резніков. – Харків, 2016. – 237 с.
33. Демартино А. Повстанський рух в Середньому Подніпров'ї України (1918 – середина 1920-х рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / А. Демартино; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2015. – 259 с.
34. Корновенко С. Селянська революція 1917 – 1921 рр.: ліквідація поміщицького землеволодіння в Україні / С. Корновенко // Український селянин. – 2015. – Вип. 15. – С. 57.
35. Котляр Ю. Регіональні аспекти повстанського руху селян 20-х рр. XX ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMI=ASP_meta&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=IDP=&S21STR=pro_2005_13_183

36. Ленин В. Полное собрание сочинений : в 55 т. М. : Из-во политической литературы. 1970. – Т. 43. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uaio.ru/vil/43.htm>
37. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. // Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
38. Котляр Ю. Селянські повстання на Миколаївщині у 1918 – 1921 рр.: передумови, характер, спрямування / Ю. Котляр // Краєзнавство. – 2018. – № 1. – С. 46 – 55.
39. Верстюк В. Махновщина: селянський повстанський рух на Україні (1918 – 1921 рр.) / В. Верстюк. – К. : Наук. Думка, 1992. – 368 с.
40. Чуваков О. Поняття на ознаки бандитизму в кримінальному законодавстві України 1917 – 1922 рр. / О. Чуваков // Вісник ОНУ. – 2007. – Вип. 11. – Т. 12. – С. 106 – 108.
41. Максимов П. Политизация бандитизма в советских политико-правовых актах периода гражданской войны (1917 – 1922 гг.) / П. Максимов // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия «Юриспруденция». – 2016. – № 3 (32). – С. 162 – 168.
42. Кульгавець Х. Поняття «політичний бандитизм» у нормативно-правових актах СРСР та УСРР (1917 – 1920 рр.) / Х. Кульгавець // Юридичний науковий електронний журнал. – 2014. – № 6. – С. 20–24.
43. Ганжа О. Українське село в період становлення тоталітарного режиму (1917-1927 рр.) / О. Ганжа. – К., 2000. – 208 с.
44. Ченцов В. Політичні репресії в радянській Україні в 20-ті роки / В. Чернов. – К., 2000. – 482 с.
45. Вільховик О. Повстанський рух в Україні як наслідок більшовицьких перетворень на селі та його вплив на селянський соціум. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Vilkhovyk_Olha/Povstanskyi_rukh_v_Ukraini_iak_naslidok_bilshovytskykh_peretvoren_na_seli_ta_oho_vplyv_na_seliansky.pdf
46. Компанієць О. «Куркульський бандитизм» vs «соціальний бандитизм»: контури нової дослідницької парадигми у світлі теорії Еріка Гобсбаума / О. Компанієць // Український селянин. – 2017. – Вип. 17. – С. 88–92.
47. Подкур Р. Збройний виступ як радикальна форма опору радянській владі в УСРР в 1920-ті – початку 1930-х рр. (за матеріалами ВУЧК – ГПУ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Podkur_Roman/Zbroinyi_vystup_iak_radykalna_forma_oporu_radianskii_vladi_v_USRR.pdf
48. Ганжа О. Селянський рух на Україні при переході до НЕПу: бандитизм чи повстанство? / О. Ганжа // Проблеми історії України: факти, судження пошуки. – 1992. – Вип. 2. – С. 30.
49. Троцький В. Історико-правові аспекти боротьби Кримської надзвичайної комісії з бандитизмом (1920 – 1926 рр.) / В. Троцький // Форум права. – 2013. – №2. – С. 556–563.
50. Коцан І. Участь робітничо-селянської міліції Харківщини в боротьбі з бандитизмом у 20-ті роки ХХ ст. / І. Коцман // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 503–509.
51. Lozovy, V. (2008). Agrarian revolution in the Dnieper Ukraine: the attitude of the peasantry to power in the days of the Central Rada (March 1917 - April 1918). Kamianets-Podilskyi: PE Moshak MI, 480. [in Ukrainian].
52. Shcherbatiuk, V. (2010). From social protests to the free-movement movement and mass uprisings: the struggle of peasants of Ukraine in 1917 - 1919 (modern domestic historiography of the problem). *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. History*, 103, 52–56. [in Ukrainian].
53. Shcherbatiuk, V. (2009). Peasant uprising during the Ukrainian Revolution of 1917 - 1921 according to the archives of Ukraine. Holodomor 1932 - 1933: preconditions, causes, consequences (In memory of victims of famines 1921 - 1922, 1932 - 1933 , 1946 - 1947 in Ukraine is dedicated). Scientific reading. K.: Kyiv. nat. un-t inside. Affairs, 3-7. [in Ukrainian].
54. Shcherbatiuk, V. (2010). The formation of Free Cossacks in the context of the growth of national consciousness of Ukrainian peasants (summer 1917 - spring 1918): a modern historiography of the problem. *Bulletin of the Cherkasy University. Historical Sciences Series*. Cherkasy, 182, 45– 54. [in Ukrainian].
55. Kornovenko, S. (2017). The subjective component of the agrarian question as one of the preconditions for the Ukrainian Revolution of 1917-1921. *Ukrainian Historical Journal*, 4, 83-95. [in Ukrainian].
56. Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols. K.: Scientific Thought, 1970–1980. [in Ukrainian].
57. Legal Encyclopedia: 6 vols. (1998). (Ed.)Yu. S. Shemshuchenko. K.: “Ukr. Encycl. [in Ukrainian].
58. Verstyuk, V. (2017). Insurgent movement - a prominent feature of the Ukrainian Revolution. War with the state or the state? Kharkiv : Globe, 399. [in Ukrainian].
59. Kutashov, I. (2002). Peasant Movement in Ukraine (March 1917 - April 1918). Abstract of candi-date’s thesis. K. [in Ukrainian].
60. Gerasimenko, O. (2007). Peasant Movement on the Left Bank Ukraine (1900 - February 1917). *Candidate’s thesis*. Chernihiv, 2007. [in Ukrainian].
61. Mironets, N. (1965). Peasant uprisings in the Podillya in September - October 1917. *Ukrainian Historical Journal*, 2, 72–78. [in Ukrainian].
62. Gerasimenko, O. & Kornovenko, S. (2017)/ Peasant rebel. Peasant Revolution in Ukraine 1902 - 1917. Cherkasy: Chabanenko Yu. A., 204. [in Ukrainian].
63. Egorov, A. (2005). Cadets and the speech of General L. G. Kornilov: debatable problems of historiography. *Questions of history*, 8, 58. [in Russian].
64. Chentsov, V. (2000). Political Repression in Soviet Ukraine in the 1920s. K., 482. [in Ukrainian].
65. Khitrina, N. (2003). Agrarian policy of the Provisional Government in 1917. N. Novgorod: Nizhny Novgorod Humanitarian Center, 260. [in Russian].
66. Kotlyar, Yu. (2005). Regional Aspects of the Peasant Insurgent Movement of the 1920s. Problems of Ukrainian history: facts, judgments, searches, 13, 183–201. [in Ukrainian].
67. DARF, F. 1797, Op. 1, D. 10.
68. October revolution: Memoirs: Kerensky, Milyukov, Krasnov, Denikin, Stankevich, Sokolov, etc. (1926). Ed. S. A. Alekseev. M. ; L.: State. Publishing House, 432. [in Russian].
69. Popov, I. (2010). The rebellious movement of peasants in the Chernihiv region during the days of the Directory (December 1918 - January 1919). *Siveryansky chronicle*. 1-2. [in Ukrainian].
70. Verstyuk, V. (1983). Problems of studying revolutionary agrarian transformations in Ukraine. *Ukrainian Historical Journal*, 10, 136-145. [in Ukrainian].
71. Antonyshyn, A. (2009). Peasant Movement in Podillya (April - November 1918). *History*. Retrieved from: <http://politics.ellib.org.ua/pages -5233.html> [in Ukrainian].
72. Etkina, I. (2018). Peasant uprisings in the Chernihiv province in 1918: causes and orientation. *Siveryansky chronicle*, 1-2, 363–368.

References:

- Zakharchenko, P. (1997). Peasant-Revolt Movement for the Ukrainian State (April– December 1918). *Candidate’s thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].
- Zemzulina, N. (1998). The peasant question in Ukraine 1917–1918. (Historiographical problems). *Candidate’s thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].
- Novikova, L. (2006). Political Methods of Fighting the Government of the Ukrainian State against Insurgent Movement. *Bulletin of the Taras Shevchenko University of Kiev*, 87–88, 39–43 [in Ukrainian].
- Drovozyuk, S. (2003). Peasant vigilante 1917 - 1930s as a socio-psychological phenomenon (historiographic notes). *Problems of Ukrainian history: facts of judgment, search*, 10, 284–293. [in Ukrainian].

27. Shcherbatiuk, V. (2002). Zvenigorod armed rebellion. *Military history*, 2, 43–53. [in Ukrainian].
28. Mitrofanenko, Yu. (2011). Otaman Region as a Social Phenomenon of the Ukrainian Revolution of the Directory of 1918-1919. *Candidate's thesis*. Dnepropetrovsk. [in Ukrainian].
29. Mikhailuk, O. (2011). Peasant constitution and “social banditry” (1917 - early 1920's). *Gileya*, 44 (2). [in Ukrainian].
30. Shcherbatiuk, V. Contemporary national historiography of the peasant rebel movement under the Central Council and the Hetmanate: regional aspect Retrieved from: https://www.naiiau.kiev.ua/files/kafedru/idp/vystup_shcherbatiuk_summy_18092018.pdf [in Ukrainian].
31. Shcherbatiuk, V (2010). Increase of protest of peasants of Ukraine to the hetman and Bolshevik authorities of 1918 - 1919: modern Ukrainian historiography of the problem. *Bulletin of the Cherkasy University. Series “Historical Sciences”*, 192, 1, 65-71. [in Ukrainian].
32. Reznikov, V. (2016). The peasant rebel movement in Slobozhanshchina (1918 - 1923). *Doctor's thesis*. Kharkiv, 2016. - 237 p. [in Ukrainian].
33. Demartino, A. (2015). Insurgent Movement in the Middle Dnieper Ukraine (1918 - mid-1920s). *Candidate's thesis*. K. [in Ukrainian].
34. Komovenko, S. (2015). Peasant Revolution of 1917 - 1921: Liquidation of Landownership in Ukraine. *Ukrainian Peasant*, 15, 57. [in Ukrainian].
35. Kotlyar, Y. Regional Aspects of the Peasant Movement of Peasants of the 1920s. Retrieved from: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/historye?%2DIDBN=EJRN&P2IDBN=EJRN&S2ISTN=1&S2IREF=10&S2FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=IDP-&S21STR=pro_2005_13_183 [in Ukrainian].
36. Lenin, V. (1970). Complete works. M.: From-in the political literature, 43. Retrieved from: <http://uaio.ru/vil/43.htm> [in Russian].
37. Criminal Code of Ukraine, April 05, 2001. *The Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
38. Kotlyar Yu. (2018). Peasant uprisings in Mykolaiv region in 1918 - 1921: preconditions, character, direction. *Local History*, 1, 46 – 55. [in Ukrainian].
39. Verstyuk, V. (1992). Makhnovschyna: peasant rebel movement in Ukraine (1918 - 1921). K.: Sciences. Thought, 368. [in Ukrainian].
40. Chuvakov, O. (2007). The concept of the signs of banditry in the criminal legislation of Ukraine 1917 – 1922. *Bulletin of ONU*, 11, 12, 106 - 108. [in Ukrainian].
41. Maksimov, P. (2016). The politicization of banditry in the Soviet political and legal acts of the period of the civil war (1917 - 1922). *Bulletin of the Volgograd State University. Series “Jurisprudence”*, 3 (32), 162 - 168. [in Russian].
42. Kulhavets, H. (2014). The concept of “political banditry” in the legal acts of the USSR and the USSR (1917 - 1920). *Legal scientific electronic journal*, 6, 20–24. [in Ukrainian].
43. Ganzha, O. (2000). Ukrainian village during the formation of the totalitarian regime (1917-1927). K., 208. [in Ukrainian].
44. Chentsov, V. (2000). Political Repression in Soviet Ukraine in the 1920s. K., 482. [in Ukrainian].
45. Wilkhovik, O. The rebel movement in Ukraine as a result of Bolshevik transformations in the countryside and its impact on peasant society. Retrieved from: http://shron1.chtyvo.org.ua/Vilkhovyk_Olha/Povstanskyi_rukh_v_Ukraini_iak_naslidok_bilshovytskykh_peretvoren_na_seli_ta_ioho_vplyv_na_seliansky.pdf [in Ukrainian].
46. Kompaniec, O. (2017). Kurkulsyky banditry vs social banditry: outlines of a new research paradigm in the light of Eric Hobbessbaum's theory. *Ukrainian peasant*, 17, 88–92. [in Ukrainian].
47. Podkur, R. Armed appearance as a radical form of resistance to Soviet power in the USSR in the 1920s - early 1930s. (based on materials of UUC - GPU) Retrieved from: http://shron1.chtyvo.org.ua/Podkur_Roman/
- Zbroinyi vystup yak radykalna forma oporu radianskii v ladi_v_USRR.pdf [in Ukrainian].
48. Ganzha, O. (1992). Peasant Movement in Ukraine in Transition to NEP: Banditry or Insurgency? *Problems of Ukrainian History: Facts, Judgments Search*, 2, 30. [in Ukrainian].
49. Trotsky, V. (2013). Historical and legal aspects of the struggle of the Crimean extraordinary commission against banditry (1920 - 1926). *Forum of Law*, 2, 556–563. [in Ukrainian].
50. Kotsan, I. (2012). Participation of the workers' and peasant militia of Kharkiv region in the fight against banditry in the 1920s. *Law Forum*, 1, 503–509. [in Ukrainian].

Y. Pasichna, Ye. Kyrlyuk, A. Berestovyy

THE SOCIO-POLITICAL ACTIVITY OF THE PEASANTRY DURING THE UKRAINIAN REVOLUTION OF 1917-1921: SPEECHES, INSURGENCY OR BANDITRY?

Introduction. Given the role of the peasantry in the revolutionary processes of Ukraine in 1917-1921, there is a scientific need to find out the conceptual and categorical support that is used to refer to peasant activity during the period. The accuracy and precision of the application of concepts and categories is not only a sign of the researcher's professionalism but also a guarantee of an adequate reflection of the historical past, its qualitative interpretation, the validity of theoretical generalizations and judgments.

Purpose. Basing on current studies of the socio-political activity of the peasantry during the Ukrainian Revolution and on the latest assessments of the peasant's historical actions, the authors aim to study the established terminology, to examine the relevance of its application to the designation of events that occurred in history.

Results. During the Ukrainian Revolution, the peasantry was an active participant in the social and political life of the state in the struggle for agrarian change. If in early 1917 the government did not set itself the task of solving the agrarian problems of the village, then after the declaration of the peasantry as a full member of public life, the authorities resorted to various forms and methods not only to solve agrarian problems but also to curb peasant resistance. Political requirements were added to the agrarian demands of the peasantry as early as 1918. Confirmation of the change in the socio-political activity of the peasantry is its slogan: from “Earth and freedom” in 1917 to “Independence of the state” in early 1920. In historiography, the terminology clearly defined to denote such actions of the peasantry: from “speeches” and “riots” in 1917 and the “uprising” in 1918 - 1919 to “banditry” in 1920 - 1921.

Conclusion. According to the results of the study, we offer the following criteria for determining the socio-political activity of the peasantry during the Ukrainian Revolution of 1917-1921: the organization; the intensity of the course; the number of participants; rationality/irrationality of participants' actions; the activity of actions; the focus on solving the problem.

Keywords: agrarian policy, the agrarian question, Ukrainian revolution, uprising, riots, speeches, banditry.